

Asia: VN/23102/2020

Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käyttöoikeuksia koskevasta asetusalunnoksesta

Osa 1. Yleinen palaute asetusalunnoksesta

a. Onko asetuksessa esitetty käyttöoikeuksien perusteiden kokonaisuus selkeä ja ymmärrettävä?

Ei. Osio(t), joka ei ole selkeä ja ymmärrettävä: [Peruslinjaukset ovat ymmärrettäviä mutta nostamme lausunnossamme esiin tiettyjä täsmennystä vaativia kokonaisuuksia.]

Perustelut, miksi ei ole ymmärrettävä

Lääkäriliitto kiittää mahdollisuudesta lausua sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käyttöoikeuksia koskevasta asetusalunnoksesta.

Lääkäriliitto katsoo, että terveydenhuoltoa koskevan käyttöoikeussäätelyn laatiminen on haasteellinen tehtävä, jossa tulee kyetä tasapainottamaan tietosuojakysymykset suhteessa hyvään hoitoon ja potilasturvallisuuden varmistamiseen. Perustuslakivaliokunta ja tietosuojavaltuutettu ovat painottaneet asiakastietoja koskevan säätelyn välttämättömyyttä. Toisaalta on selvää, että asetuksella ei voida yksiselitteisesti määritellä välttämätöntä tietojen saannin tasoa.

Lääkäriliiton lähtökohta on, että hoitavalla lääkäriä tulee olla aina saatavilla kaikki tieto mitä hyvän ja potilasturvallisuuden takaavan hoidon toteuttamiseksi tarvitaan. Asetusalunnoksessa lääkärit vastaavat laaja-alaisista hoitotehtävistä, joka takaa laajat tietojensaantioikeudet.

Käyttöoikeusasetusta varten terveydenhuollossa ei ole käytössä sopivia valmiita luokituksia ja täten asetuksessa esitetään uutta ryhmittelyä. Käyttöoikeusasetus tulee edellyttämään merkittäviä tietojärjestelmiä koskevia muutoksia.

Muutosehdotus em. osion parantamiseksi tai muu kommentti

EPÄSELVÄT TILANTEET LÄÄKÄRIN TYÖSSÄ

Kliinisessä potilastyössä syntyy tilanteita, joissa ammattitaidon kehittymisen kannalta on tarkoituksenmukaista palata potilaan tietoihin tarkastellen hoitoprosessin etenemistä. Tällainen

tilanne voi syntyä esimerkiksi silloin, kun alustavaan diagnoosiin liittyy merkittäviä epävarmuuksia. Joissakin tilanteissa voi olla myös epäselvää onko hoitoprosessi kesken vai jo päättynyt.

Lääkäriliitto pitää tärkeänä, että epäselvien tilanteiden ehkäisemiseksi olennaista olisi selkeä hoitosuhteen käsitteellinen määrittely sekä linjaus tietoihin palaamisesta tilanteissa, joissa diagnoosi ei ole lähtökohtaisesti selkeä ja potilaan seuranta tarjoaisi oleellista tietoa ammatillisen kehittymisen tueksi.

Apulaistietosuojavaltuutetun päätös 29.9.2021 ("Potilastietojen käsittely ammatillista kehittymistä varten hoitosuhteen päätyttyä") rajaa lääkärin mahdollisuuksia tietoihin palaamiseksi. Tietosuojavaltuutetun käsittelyssä olleen rekisterinpitäjän tietoturvatestin oikeaksi ilmoitettu vastaus väittämään oli seuraava: "Potilasta hoitanut ammattihenkilö saa selvittää potilaan jatkohoitoa tai hoidon vaiheita oman osaamisensa kehittämiseksi, kun kyse on omista hoitoratkaisujen tai itse toteuttaman hoidon seurauksista. Käytännössä oikeus kestää sen ajan kuin tietojärjestelmän teknisesti päättelemä asiasyhteydet on voimassa (3 kk)."

Päätöksenä apulaistietosuojavaltuutettu katsoi, että "potilastietojen käsittelyä koskevassa lainsäädännössä ei ole mahdollistettu potilastietojen käsittelyä terveydenhuollon ammattihenkilöiden ammatillisen kehittymisen tarkoitukseen siten, kuin rekisterinpitäjän toiminnassa on tehty".

Lääkäriliiton näkemys on, että lääkärin tulisi olla mahdollista palata potilaan tietoihin hoitosuhteen päätyttyä ammatillisen kehittymisen tueksi koskien tekemiään hoitoratkaisuja. Lääkäriliitto katsoo, että lainsäädännön muuttaminen tältä osin sallivaksi on ensiarvoisen tärkeää niin, että laissa määritellään selkeästi edellytykset ja rajat, joiden puitteissa tietoihin voidaan palata.

KOULUTUS

Kliinisestä työstä kertyneet tapausesimerkit tarjoavat usein arvokasta koulutuksellista taustatietoa. Koulutustehtäviä koskevat potilastietojen käyttöperiaatteet tulee määritellä selkeästi epäselvien tilanteiden ehkäisemiseksi ja lääkäreiden oikeusturvan takaamiseksi. Lääkäreiden sekä potilaiden etu on, että tietoja voidaan hyödyntää rajatuissa koulutustehtävissä tavalla, joka ei mahdollista yksittäisen potilaan tunnistamista.

b. Onko asetuksessa esitetty käyttöoikeuksien perusteet toteutettavissa käytössänne olevaan tietojärjestelmään?

En osaa sanoa

Muutosehdotus tai muu kommentti

-

c. Onko asetuksessa esitetty käyttöoikeuksien perusteet riittävät kattavat, jotta niiden perusteella voidaan antaa käyttöoikeudet kaikille asiakastietoja käsitteleville henkilöille?

Ei. Osio, joka ei ole selkeä ja ymmärrettävä: [(1) Erikoisalojen lääkäreiden, kuten kuvantamisen ja diagnostisten alojen lääkäreiden käyttöoikeudet potilasturvallisuuden takaamiseksi; (2) Lääkärin

mahdollisuus palata potilaan tietoihin ammatillisen kehittymisen tueksi koskien tekemiään hoitoratkaisuja; (3) Tietojen käyttömahdollisuudet koulutustehtävissä; (4) Käyttöoikeudet moniammatillisissa palveluprosesseissa- ja ketjuissa; (5) Sairaala-apteekkien riittävän tiedonsaannin varmistaminen.]

Perustelut, miksi ei ole ymmärrettävä

Ks. seur. kohta.

Muutosehdotus tai muu kommentti

HOITOPROSESSIEN SUJUVUUS

Asetuksessa tulee huomioida käytännön potilashoidon sujuvuus niiden työtehtävien osalta, jotka tukevat lääkärin kliinistä työtä. Esimerkiksi lääkäriä tulee olla jatkossakin mahdollisuus tutustua ajanvarauksen tehneen potilaan tietoihin ennen vastaanottotilannetta. Potilasturvallisuuden lisäksi tärkeitä näkökohtia ovat myös moniammatillisesti sujuvat palveluprosessit ja -ketjut.

Tarpeettoman tiukka sääntely voi aiheuttaa haastavia tilanteita ja luoda tarpeetonta viivettä esimerkiksi haastavissa päivystystilanteissa, joissa sairaalan sisäinen toiminta edellyttäisi kaikissa tilanteissa tietojen kirjaamista lääkärin toimesta. Sairaaloiden päivystystilanteisiin ja osastotyöhön ei tulisi laatia tarpeettoman tiukkoja rajoituksia, jotka saattaisivat merkittävästi heikentää potilasturvallisuutta ja luoda hidasteita tarvittavan hoidon toteuttamiselle.

Yhtä lailla liian tiukkoja esteitä ei tule luoda sille, että yhden erikoisalan työntekijät eivät saisi käyttöönsä toisen erikoisalan tietoja, jotka kuitenkin voivat tietyissä tilanteissa olla hoidon toteuttamisen kannalta olennaisia. Esimerkiksi jatkossakin päihdehuollon lääkäriä tulee olla laaja-alaiset oikeudet tarkastella päihdeasiakkaan tietoja, koska somaattiset sairaudet voivat olennaisesti vaikuttaa hoidon toteuttamiseen.

Käyttöoikeusasetuksessa tulee huomioida myös alat, jotka eivät välttämättä koske suoraan potilaan hoitoa, kuten diagnostiikkaa tekevä ammattihenkilöstö. Käyttöoikeusasetuksessa ei saa rajata esimerkiksi radiologin pääsyä potilaan tietoihin. Kuvantamisen ja diagnostisten alojen lääkärin työn kannalta potilaan tietojen katselu on merkittävä potilasturvallisuusasia.

Tietojen siirto ei saisi olla tarpeettoman jäykkää ja tiedonsaannissa tulisi huomioida hoitoketjut prosessinäkökulmasta. Tällaisia tilanteita voi syntyä silloin, kun potilas tulee päivystykseen ja siirtyy esimerkiksi kirurgiselle osastolle ja sieltä edelleen jatkohoitoon.

d. Kuinka suuren osan työntekijöistä kohdalla käyttöoikeuksien laajuus muuttuu asetuksen myötä?

-

e. Miten asetusluonnoksen mukaiset käyttöoikeudet muuttaisivat ammattihenkilöiden työtä?

-

a. kustannukset euroina

-

b. työmäärä (htkk)

-

c. muutosten toimeenpanon edellyttämä aika kuukausina

-

d. tietojärjestelmämuutokset

-

Jos kyllä, kerro tarkemmin minkälaisia muutoksia

-

Osa 2. Käyttöoikeudet terveydenhuollossa

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus kaikkiin asiakastietoihin?

Lääkärit vastaavat laaja-alaisista hoitotehtävistä, jotka edellyttävät kaikista laajimpia tiedonsaantioikeuksia. Hoitavalla lääkärillä tulee olla aina saatavilla kaikki tieto mitä hyvän ja potilasturvallisuuden takaavan hoidon toteuttamiseksi tarvitaan.

Onko laaja-alainen työtehtävä tunnistettavissa pykälässä mainituissa palveluissa?

Käyttöoikeusasetuksessa tulee huomioida myös alat, jotka eivät välttämättä koske suoraan akuuttihoitoa, kuten diagnostiikkaa tekevä ammattihenkilöstö.

Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?

Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia

Käyttöoikeusasetuksessa ei saa rajata esimerkiksi radiologin pääsyä potilaan tietoihin, koska tämä voi vaarantaa potilasturvallisuutta.

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

-

Onko rajattu hoidollinen työtehtävä tunnistettavissa pykälässä mainituissa palveluissa?

-

Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?

Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia

-

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

-

Onko hoidon tuen työtehtävä tunnistettavissa pykälässä mainituissa palveluissa?

-

Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?
Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia

-

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

KÄYTTÖOIKEUDET SAIRAALA-APTEEKEISSA

Sairaaloiden toimintaan liittyen asetuksessa tulee huomioida, että tällä hetkellä sairaala-apteekeissa osastofarmaseuteilla on hyvin laajat oikeudet tietoihin, ja heillä on merkittävä rooli hoidon toteuttamisessa ja lääkehoidon arvioinnissa. Hoidon toteuttamisen kannalta voi olla haastavaa, jos sairaala-apteekkien tiedonsaantioikeudet rajautuvat merkittävästi.

Sairaala-apteekkien riittävä tiedonsaanti tulee kuitenkin selkeästi erottaa avoapteekkien toiminnasta. Lääkäriliitto ei kannata linjauksia, jonka mukaan avoapteekeista tulisi millään muotoa terveydenhuollon toimijoita (pääsy potilasrekistereihin, kannanotot tutkimustuloksiin, tai muu terveydentilan seurantarooli).

Terveydenhuollon palveluntuottajien ja lääkejakelun rajaa ei tule hämärtää, eli lainsäädännön, valvonnan kuin myös käytännön toiminnan osalta apteekit lääkkeiden vähittäisjakelujärjestelmänä tulee pitää erillään terveydenhuollon palveluntuottajista.

Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?
Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia

-

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

-

Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?
Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia

-

Tulisiko opiskeluhuoltoon kuuluva terveydenhuolto (koulu- ja opiskeluterveydenhuolto ja opiskeluhuollon psykologipalvelut) olla oma palvelunsa asetuksen 3 §:ssa?

-

Mitä potilastietoja opiskeluhuollossa välttämättä tarvitaan?

-

Missä palveluissa ja työtehtävissä välttämättä tarvitaan opiskeluhuollon potilastietoja?

-

Osa 3. Käyttöoikeudet sosiaalihuollossa

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

-

**Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?
Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia**

-

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

-

**Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?
Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia**

-

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

-

**Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?
Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia**

-

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

-

**Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?
Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia**

-

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

-

**Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?
Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia**

-

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

-

**Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?
Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia**

-

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

-

**Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?
Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia**

-

Mitä sosiaalihuollon asiakastietoja kuraattoripalvelussa välttämättä tarvitaan?

-

Missä palveluissa ja työtehtävissä välttämättä tarvitaan kuraattoripalvelun asiakastietoja?

-

Osa 4. Käyttöoikeudet sosiaali- ja terveydenhuollon muissa tehtävissä

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

-

**Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?
Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia**

-

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

-

**Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?
Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia**

-

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

-

**Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?
Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia**

-

Osa 5. Muu palaute

Muita huomioita ja palautetta asetusluonnoksesta

KÄYTTÖVALTUUKSIEN VALVONTA

Käyttöoikeusasetuksen toimeenpanossa tulee kiinnittää huomiota, että valtuuksia tullaan käyttämään lain säättämässä merkityksessä. Tietojen katselusta tulee jäädä merkintä ja tallennettujen käyttötietojen tulee epäselvissä tilanteissa olla saatavilla kokonaisuudessaan.

Käyttöoikeusasetuksen rinnalla tulee selvittää edellytyksiä edistää automatisointia ja mahdollisesti linjata osittaisesti automatisoidun valvonnan peruseräpäätteistä. Automatisoitu valvontamekanismi voi mahdollistaa palveluntuottajan tai -järjestäjän informoinnin siitä, että käyttövaltuuksia ei välttämättä hyödynnetä työtehtävään liittyvässä tehtävässä. Tällaisten epäilyjen selvittämiseen ja tutkimiseen ko. tahoilla tulee olla selkeät prosessit ja rakenteet.

KÄYTTÖOIKEUSASETUKSEN TOIMEENPANON ARVIOINTI

Käyttöoikeusasetuksen toimeenpanoa on tärkeää arvioida myöhemmässä vaiheessa, kun käytännön kokemuksia on kertynyt useammalta vuodelta. Arviointi tulee toteuttaa hoidon edellytysten, potilasturvallisuuden sekä yksityisyyden suojan näkökulmista. Arvioinnin osana on tarpeellista koota käyttöoikeusasetuksen konkreettisia vaikutuksia potilastyöhön sekä selvittää asetukseen kohdistuvat mahdolliset muutos- tai täsmennystarpeet.

Mikkonen Juha
Suomen Lääkäriliitto